

Станислав Людкевич

МИХАЙЛО ВЕРБИЦЬКИЙ

«В приході села Млинів стоїть в церковній огорожі серед вишень і черешень скромна могила; під нею спочивають тлінні останки великого нашого музика, Михайла Вербицького. Тихо дрімає там те серце, що так живо і гарячо відчувало і свої почування в прекрасних тонах виливало. Тихонько стоїть гам в головах дрімуча береза, а в ногах хрещатий барвінок, і лише ясними ночами, як свавільний вітерець з березою і барвінком полоскоче, – причуваються тобі, земляче, знакомі звуки – мелодії і акорди вашого безсмертного Вербицького; нищечком складаєш тоді твої руки, і засилаєш до Бога щирю молитву за упокій одного з найлучших синів галицької Русі».

Таким гарним, романтично – ідилічним образком закінчив колись перед 35-ти роками свою біографію М. Вербицького¹ не хто інший, а відомий давно вже покійний поет-композитор І. Воробкевич.

Теплі слова сього біографічного огляду й до нині осталися мабуть одинокою поминкою пам'яті першого і найбільшого композитора Галицької України. Серед воєнної заверюхи минула в р. 1915 безслідно столітня річниця його уродин; сьогож року минає вже й п'ятдесят літ від його смерті 1870 р². І на превеликий жаль і стид приходить нам нині сконстатувати, що досі у нас не зроблено офіційно нічого, щоби бодай заховати і передати в цілості його багату музичну спадщину потомности, а навпаки зроблено усе, щоби її чим скоріше занепасти.

Правда, музична діяльність М. Вербицького надто широка і многосторонна, надто глибоко врилася корінням на запустілій ниві нашого духового життя в Галичині, щоб над нею можна було протягом пів століття перейти до денного порядку; правда, що його „Завіщання“, „Жовнір“ і многі хори, церковні й світські, до нині розспівуються всякими нашими хорами в Галичині; правда і се, що про його доволі пестре і (як на наші галицькі відносини) повне «циганерії» життя, яке не хотіло заснітитися ні в семінари, ні на приході, — знаємо розмірно більше, як напр. про життя його сучасника Ів. Лаврівського, та про його розказуються й до нині в деяких кругах нашої старшої генерації цікаві оповідання й анекдоти. Та в усім тім немає ніякої нашої заслуги; навпаки – тим більша стає наша вина в тім, що мимо сеї тісної і живої звязи, всього життя і творчости М. Вербицького із нашим культурно-музикальним розвитком в Галичині, у нас за цілих 50 літ від його смерті не виявилось ніякого сильнішого змагання, не далось ніякого офіцій-

¹Поміщена у «Родиннім Листку» (в Чернівцях 1879 р. 11–12). Вона була відтак два рази передрукована; раз в Календарі «Просвіти» 1885 р., вдруге в календарі музичнім з р. 1907 ст. 67), оба рази без подання джерела!

²В біографії Воробкевича подається як день смерті 6 січня 1870 р. Проти сеї дати однак промовляє дата на манускрипті посліднього твору Вербицького (оперети «Простачка»): Млыны, дня 1. Августа 1870, Михайль Вербицькій», як і приписка на першій стороні сегож манускрипту. Послѣдна праця передь смертію его дня 7/12 1870 въ Млынахъ підписано: С. (?) Бачинській. Сю справу треба буде іще провирити грядучим біографам. Також дата на автографі «Тебе поем» – написана рукою автора; «Млыны 6/4 1870» обезцінює дату, подану в біографії.

ного почину хочби до зібрання і впорядкування його творів для їх видання³, та позовилося, щоби вони «між людьми» затрачувалися, або, що може ще гірше, — у відписах переплутувалися, невміло перероблювалися, та ставали апокріфами, як се діється особливо із його гарними церковними творами.

При такому стані, в яким тепер знаходиться музична спадщина Вербицького, ми не в силі навіть зладити точного і повного спису всіх його творів, та як деякі із них (пр. деякі оперети і симфонії), які згадуються в біографіях, остають десь в приватних руках, — недоступні, або й зовсім невідомі, — другі знову являються під іменем Вербицького в манускриптах неавтентичних, сумнівної вартости, хоча їх не згадується в біографіях⁴, вкінці ще інші згадуються неточно і баламутно⁵.

Справді, вже крайня пора, щоб сю апокрифічну збірку різних апокаліпсів, якою являється нині спадщина наших перших галицьких композиторів, винести на денне світло, очистити від пороху і плісні, та впорядкувати, відділити зерно від полови. Без того ми ніяк не в силі не то утворити собі образу початків нашої музики в Галичині, а навіть не можемо ніяк звязати їх в практиці із теперішнім нашим музикоманнєм, в яким серед багатьох нових і ріжноманітних, а не все вартних течій і впливів затрачується всяке розуміння старої нашої музики. Серед такого безпросвітнього хаосу і туману, які налягли на нашу музику минулого століття, наші погляди на неї хитаються раз-ураз між двома крайностями: або попадають у безкритичне наївне славослов'я, або знов осуджують без розбору нашу стару музику, як «не народню церковщину», чи щось в тім роді.

Але Вербицькому від самих гарних слів не стане тепло. Не буде з них ніякого хісна, для поширення ні поглиблення розуміння його творів серед нашої суспільности. Навпаки — кожда пусто- словна фраза про Вербицького, чи про інших наших померших композиторів, (навіть колиб вона случайно була подібна до правди) — шкодить їх справі, та робить їм медвежу прислугу, бо не то що не розвіває хаосу, в наших поняттях про них, а ще заколисусе на вічний сон нашу вже й так тупу суспільно-культурну совість серед моря тьми та туману.

Нічого робить: хоч як се тяжко приходиться під сю пору, — треба ще поки час, по совісти, та без викруту сповнити довг супроти батька нашої музики, несповнений нашими музикольогами. Я ніяк не можу, так як вони, обмежитися до трагічного сконстатовання, що творів Вербицького годі віднайти, та до подавання вірних, чи

³ Друковані були тільки деякі хори Вербицького в збірниках мужеських квартетів: В. Матюка «Бояні» (1884 р.) і «Ко-бзарі», виданим заходом львівських питомців 1883. р. і одна (VI-та) «симфонія» в фортепяновім витягу у Видавництві «Станіславівського Бояна» 1905 р. Відтак покійний В. Матюк видав підручною літографією у Львові «Завіщання» Шевченка і мелодраму «Підгіряне». Також у львівській «Музикальній бібліотеці» видано дует Вербицького ; «Не чужого ми бажаєм» (без дати).

⁴ Сюди належать іменно многи церковні літургичні пісні, які невірною приписується в різних відписах Вербицькому.

⁵ Наприм. число «симфоній» подається в різних жерелах ріжно : раз згадується їх «около десятъ», деінде заокруглено їх до числа 12 апостолів. У письмі з д. 9. лютого 1872 р. син Вербицького Іван, гімназійний учитель, відступає львівській «Бесіді» за 60 злр право власности на 11 «симфоній». Між тим із рукопису Вербицького мені досі відомі тільки сім симфоній і два польонеси.

невірних легенд про їх переховування, а мушу взятися прямо до подрібного зрештровання всіх його автентичних, а відтак і проблематичних творів на основі доступних мені його оригінальних манускриптів, відписів друкованих видань, а вкінці й біографічних записок та інших посередних жерел.

Бібліографія творів М. Вербицького

А) Церковні літургічні хори⁶.

Слава Єдинокродний As-dur (міш.) 2. Святий Боже а) F-dur, b) c-moll, c) A-dur (муж.), d) G-dur (народне)*. 3. Аллилуя а) D-dur (міш.), b) D-dur т. зв. «козацьке». 4. Іже Херувими і Яко да царя а) Es-dur (міш.) автограф без слів, b) Es-dur (муж. транспоноване пізнійше на міш.). 5. Свят а) a-moll муж.), b) D-dur і схоже з ним As-dur (міш.). 6. Отца і Сина а) G-dur (a-dur), b) D-dur. 7) Милость мира а) Es-dur (міш.), b) As-dur, c) a-moll (g-moll). 8. Тебе поєм а) G-dur (міш.), b) Es-dur (муж.) трансп. в C-dur (міш.), c) As-dur (муж.) автограф від пок. О. Нижанковського, із датою: Млини 6. IV. 1870. 9. Достойно есть As-dur (міш.), автограф без слів. 10. Отче наш а) a-moll (муж.), b) g-moll (міш., автограф без слів). 11. Да ісполнятся В-dur (міш. автограф без слів). 12. Єдин свят і Хвалите а) Es-dur, b) Хвалите F-dur. 13. Буди імя As-dur (міш., трансп. до В-dur на муж.). 14. Ангел вопієше С-dur (міш.)*⁷. 15. Христос воскрес а) C-dur «велике» (міш.), b) В-dur (муж., автограф в бібліот. Нар. Дому). 16. Дух святий В-dur (міш.). 17. Величай душе моя a-moll (міш.). 18. Господи помилуй (трикратне) а) мажорне G-dur або F-dur, b) жалібне c-moll.

Б) Світські хори і пісні на муж. хор. а capella.

(Із збірника Н. Кобринської; відпис, зладив І. Цар.⁸).

1) Мир вам братя. 2) Совіт дівиці. (Не лови мотилька, діво молодая. На міш. хор зладив В. Матюк. 3) До Зорі. (Красна зоре). Друковане в «Бояні»* 60 ст., «Кобзарі» 85 ст. 4) Вдовець. (Возьму я си сопілоньку; друков. в Кобзарі 47 ст.). 5) Кто за нами, Бог за ним. 6) Куда плывеш, ти місяць ясный. На мішаний хор зложив В. Матюк, вид. літогр. в Бібл. Львівського Бояна. 7) Тихий вітер повівав. (Літогр. вид. в збірнику муж. хорів похоронних тов-а «Бандурист»). 8) Жовнір. (Бувай здорова, — Ви, отче — Мати, — Ах вже остання хвиля розлуки, — Бог милосердний, — І я на Бога все полагаю, — Все утихло, — Ще не вмерла Україна). Із сего тільки «Ще не вмерла» друк в «Кобзарі». 9) Поклін. (Гей по горі); друк, в «Бояні» 66 ст. 10) Згадка. (Де Дніпро наш); друк. «Кобз.» 15 ст.

⁶ Означені* твори непевного авторства, або попсовані в переписі. Зазначені автографи без слів дістав я від п. Я. Вербицького, внука композитора, проф. гімн. в Ланцуті. Означення муж., згл. міш. (мужеський, мішаний хор) не всюди можна певно подати, бо партитури мішаних і мужеських хорів при наших церквах здавна перемішуються, та мішані хори співають з мужеського розкладу голосів і навпаки. Друкованих творів церковних Верб. нема; підручною літографією видано деякі з них кілька разів у збірниках літургічних пісень Кипріяна, Хоптяка (в партитурі), Івануси, Колесси (голосами). Замічу, що у Кипріяна і Хоптяка авторство часто приписано ложно. З писаних партитур цікавіші є тепер в соборній церкві св. Юра у Львові у о. Ів. Туркевича

⁷ Отсей твір являється в відписах часто в апокріфічному виді, в яким початок взято із твору Нанкого, а середину скомбіновано із Нанкого і оригіналу.

⁸ Збірка найшлася між паперами пок. О. Нижанковського.

Із автографу: Дванадцять чотирьогласних піній на мужескіи голосы (до слів В. Шашкевича).

1. Засьпів⁹. (Ой ви Мої співаночки). Друк, в «Кобз.» 1 ст. 12) 2. Нинішня пісня. (В котлині гір город лежить). 13) 3. Слезі. (У зеленім бірку соловій заводить). 14) 4. Жаль. (Коб мої рани знали; друк, в «Бояні» 48 ст. 15) 5. Прощане. (Квіти мої весняні); «Кобз.» 92 ст. 16) 6. Лелія-воля. (Лелічко гожа, лелічко біла!). 17) 7. Цвітка молить. (Раз мотилька голубила); «Кобз.» 43 ст. 18) 8. Сиві очі. (Скоро лишень першим кроком); «Боян» 54 ст., «Кобз.» 67 ст. 19) 9. Бувало а нині. (Малим бувало я сідаю). 20) 10. На пароході. (Надімнов звізди блистять високо). 21) 11. Думка. (Ой зазуле зазуленько). 22) 12. На погибель. (Дай, дівчино, нам шампана). Літографоване в збірнику муж. хорів тов. «Бандурист».

В) Завіщане (слова Шевченка). Подвійний хор (мужеський і мішаний із барітоновим сольом і супроводом оркестри. Автографу не знаю. Літографією (з витягом фортепяновим) видане В. Матюком (без дати).

Під іменем Вербицького як автора подаються деколи старі галицькі мьельодії як: Як ніч мя покрис; Там на горі крута вежа (чи межа?; або до слів Федьковича; Як я, брати, раз сконаю; Пою коні при Дунаю — і ин. Однак ніяких автографічних, ані посередних доказів причасті Вербицького до сих пісень досі не найдено.

Andante sostenuto. Тебе поєм. Музыка Мис. Вербицького. № 5.

Менорси. Ме-бе по-єм, ме-бе по-єм, ме-бе по-єм, ме-бе по-єм.
Барсои. ме-бе по-єм, ме-бе по-єм, ме-бе по-єм, ме-бе по-єм.

молить ти ся бо-же наш, и молить ти ся бо-же наш, и молить ти ся бо-же наш, и молить ти ся бо-же наш.
 до-же наш, и молить ти ся до-же наш, и молить ти ся до-же наш, и молить ти ся до-же наш.
 до-же наш, и молить ти ся до-же наш, и молить ти ся до-же наш, и молить ти ся до-же наш.
 до-же наш, и молить ти ся до-же наш, и молить ти ся до-же наш, и молить ти ся до-же наш.

Львів в Штутгарту 6/4 870.

Тебе поєм, автограф з підписом М. Вербицького (ЛНБ, Якуб. 16. арк. 17)

⁹ В автографі етимологією.

Г) «Сімфонії».

Автографн «Сімфоній» без дати число I, IV, V, VI, VII. (із відписами чисел VI і VII.) та мнимим відписом ч. II. подаровані о. Порф. Бажанським для бібліотеки Нар. Дому. Автографи чисел II¹⁰ і III. переховуються в бібліотеці «Львівського Бояна».

Крім цього ще є автографи п'яти сімфоній (котрих чисел?) і двох польонесів в посіданню о. Йосифа Кишакевича, який купив був їх у пок. Е. Бачинського, бувшого директора укр. театру «Бесіда» та в р. 1911 визичив о. В. Садовському в Перемишлі.

Ч. I. D-dur. Andante sostenuto-allegro spirituosо. Партитура на 2 флети пікольо, 2 обої, 2 клярнети, 2 фаготи, 2 корна, 2 труби, 1 тромбон, 2 тімпани і смичковий квінтет.

Ч. II. G-dur (Moderato-allegro). Партитура в складі, як вище. Сигнований П. Бажанським як ч. II. відпис іншої «симфонії» Вербицького (C-dur, Andante maestoso, Allegro) – є, здається мені, між автографами сімфоній, які є тепер в бібліотеці В. Садовського, під іншим, дальшим числом.

Ч. III. a-moll (Andantino, Adagio, Allegro). Склад партитури, як вище.

Ч. IV. Манускрипт поки-що невідомий мені. Здається, ще він знайдеться між автографами о. Й. Кишакевича.

Ч. V. c-moll. (Largo), C-dur (Allegro). Склад оркестри той сам, що вище, тільки замість фаготів являються тут «Суфоніони» та крім тімпанів є ще тамбури.

Ч. VI. G-moll – Es-dur. (Largo, Allegro, Tempo di kolomyjka). Склад оркестри, як ч. V. Друкована у Видавництві «Станіславівського Бояна» в фортепяновім укладі Д. Січинського.

Ч. VII. a-moll – A-dur (Andantino grazioso, Allegro, Tempo di kolomyjka). Склад оркестри, як вище.

Автографи згаданих п'яти сімфоній і двох польонесів, які власник їх о. Й. Кишакевич позичив о. В. Садовському, поки що недоступні, бо бібліотека неприсутного досі Садовського спакована і опечатана від кількох місяців для висилки її до Укр. Нац. Музею у Львові. Я бачив їх перед війною і, на скільки нагадую собі, деякі з них є ідентичні із цитованими вище, хоча точно подати ідентичних чисел не могу. Деякі автографічні фрагменти із оркестральних голосів польонеса C-dur і вальса A-dur (?) є між нотами, присланими професором Я. Вербицьким.

Д). Оперета і мьєлдрами.

І) Відомі з автографів.

1. Не до любови, «трагічна оперета» в 2 діях. Партитура. Увертюра, 13 номерів співу і один мьєлдрам. Млини 24. XII. 1866. До титулу приписка: «Музику сію для сцени руско-на- родной в Львові написал-єм, і на іншій сцені грати і співати не позваляю». Автограф від пок. О. Нижанковського.

¹⁰ Другий автограф писаний на зшитку **іншого** звичайного паперу лінованого пером, найшов я між нотами, присланими проф. Я. Вербицьким.

2. Простачка. Радоспів в одному дійстві. Витяг п'яновий. Увертюра і 9 номерів. Автограф від О. Нижанковського.

3. Настася. (Драма оснований на історії Галича. В. Ільницького). Пінія і музика на 1 флет, 2 клярнети, 2 корна, 2 віоліни, віолу і бас. Млини 18 вересня 1866 р. Автограф у О. Йосифа Кишакевича, який дістав його від одного з членів дирекції укр. театру. 6 номерів співу, 1 м'єльодрам.

4. В людех ангел не жена, дома з мужем сатана. Оперета в 2 діях. 21 номерів співу.

5. 13-ий жених.

6. І гроші ні нащо, як розум ледащо.

Партитура 4–6 я не мав під рукою; автографи їх є власністю о. Й. Кишакевича, який купив їх від пок. Є. Бачинського і визичив о. В. Садовському. Із оперети «В людех –ангел» і «13-го жениха» маю тільки парти всіх голосів до співу і оркестри, які я визичив із бібліотеки «Перемиського Бояна».

П). Із переписів другими руками:

7. Підгіряни (Подгоряне) м'єльодрама в 3 дійствіях. Орхестральна партитура (смичковий квартет без челя, 1 флет, 2 клярнети), яка тепер є в бібліотеці театру «Бесіди» і є мабуть ким иншим пізнійше аранжована. Автограф бачив я в р. 1910 у о. В. Матюка, який робив на його основі фортепяновий витяг, виданий літографією у Львові (без дати).

8. Школяр на мандрівці, народна оперета (перероблена із В. Лозинського). Партитура (на смичкову орхестру) із припискою на обладинці: «Власність О. Нижанковського» — найшлася в бібл. «Львівського Бояна».

Инші оперети відомі мені поки-що тільки із біографічних заміток, автографічних фрагментів¹¹ і переписуваних, або друкованих виїмків. Ось вони:

9. Сельські пленіпотенти, текст Ів. Гушалевича. Виїмок «Хор циганів» друкований в «Бояні» Матюка, ст. 28. Маю в руках тільки два листки автографу із І. акту.

10. Панщина, текст Ю. Желехівського. Виїмок «Туга за милим» (Поїхав милий) друков. в «Бояні» в укладі на муж. хор В. Матюка. У мене в руках фрагмент автографу з І. дії.

11. Вузкі черевики (з польського перероблено Стечинським). Знаю тільки з біографії.

12. Галя, текст з французького «Ketty», переклад В. Лозовського. Згадується в біографії і фейлетоні.

13. Козак і охотник, виставлений в І. сезоні укр. театру у Львові; у мене два аркуші бруліону автора.

14. Проциха, «комедіо-опера», текст з польського. Про її партитуру на 14½ аркушів письма згадує Вербицький у письмі до «Львівської Бесіди». Виставлена 1881 р. в Перемишлі¹². З Перемишля дістав я тільки деякі орхестральні голоси, з яких годі утворити образ цілоти.

15. Гриць Мазниця, оперета написана (після біографії) перед 1848 р. Виїмок з неї «Той то сам лісок» друков. в «Бояні» в укладі на муж. хор Матюка, ст. 34.

¹¹ Присланих проф. Я. Вербицьким.

¹² Диви фейлетон Ст. Чарнецького в «Укр. Слові».

В бібліотеці Нар. Дому є також рукою Вербицького написана музикальна партитура до м'єльодрами «Верховинці» з польської «Kagraczu Górale» J. Nerom. Kamiński-ого, з доданою на вступі 1 сімфонією Вербицького як увертюрою. Про авторство музикальної частини сеї оперети, з якої деякі пісні, напр. «Верховино», «Гей, братя опришки», здавна стали «народними піснями» годі мені щонебудь певного сказати. На всякий случай сей автограф вказує, що Вербицький піднявся що найменше нового музикального аранжовання.

I *Andante sostenuto* *Overture.*

The image shows a handwritten musical score for an overture. The title is 'I Andante sostenuto Overture.' The score is written in C major and 3/4 time. It features a full orchestral arrangement with parts for Flute, Clarinet in A and B, Horn in D, Trumpet in D, Trombone, Tuba, Violin, Viola, and Cello/Double Bass. The tempo is marked 'Andante sostenuto'. A circular stamp from the National Library of Ukraine is visible in the center of the score.

Автограф М. Вербицького: увертюра до п'єси Устияновича *Верховинці*
(ЛНБ, арк. Бажанського, 27-А рукоп.)

Е) Ноти на гітару.

Між нотами присланими п. Я. Вербицьким знаходиться доволі обемиста збірка композицій на гітару (кілька варіацій, марші, вальси, „венецький карнавал” і ин.) і пісень при гітарі, які однак, хоча й рукою Вербицького писані, тільки в малій частині є його творами. Сюди належать деякі виїмки з його оперет або народні пісні, аранжовані до співу з Гітарою: «Думка» (із Підгірян), «Погулянка» (Ой дана, моя дана), «Поїхав милий» (з Панщини), «Пазя до Івана», «Кася» (із опери «Козак і охотник») і ин. Збірка ся носить на окладинці напись; Guitage № 16, з чого виходилоб, що їх було списано Вербицьким більше число. Булаб велика шкода, колиб инші занастились.

Згаданої в біографії школи на гітару я не бачив, з виїмком двох фрагментів, які виглядають як початок школи, згл. вправи на гітару.

Отсей сухий, з трудом зведений бібліографічний список творів Вербицького, неповний і неточний, не дає ще нам права на се, щоб дозволити собі на якусь стійну характеристику творчості першого і найбільшого композитора Галицької України, та його основного значіння у початках розвою нашої музики. До сього впрочім потрібні ще многи матеріали для провірення і освітлення стану нашої музичної культури в XVIII. ст. Я і не думаю сього починати, як довго не збереться усіх його творів, які ще справді не пропали раз на все, і зробиться їх доступними не тільки для научних дослідів, але, що важніше, для нашого практичного музикотворення. Я почував би себе щасливим і вдоволеним, колиб сей огляд зміг причинитися хоч в часті до розбудження живійшого інтересу для забутого батька нашої музики, для відшукання легкодужно занаящених його творів, приготування їх до повного видання, та до сьак-так гідного обходу 50-ти літньої річниці його смерті.

Життя і мистецтво (1920/4–5/серпень-вересень), с. 131–133; передрук: С. Людкевич. *Дослідження, статті, рецензії, виступи*, т. 1 / упоряд., ред., вступна стаття, прим. З. Штундер. Львів: Дивосвіт 1999, с. 304–311.

До друку приготувала *Мирослава Новакович*

